

Conferentie Burgerschap in het onderwijs op 22 november 2017

Bevordering van burgerschap is een belangrijke taak voor scholen en krijgt steeds meer aandacht. De maatschappelijke verwachtingen zijn hoog. Politici vinden er iets van. Onderzoek laat zien dat verbetering wenselijk lijkt. Maar: hoe kun je dat als school het beste doen? En: hoe staat het er nu eigenlijk voor met het burgerschapsonderwijs in Nederland?

Op **woensdag 22 november aanstaande** vindt in het statige Muntgebouw in Utrecht de Najaarsconferentie Burgerschap plaats. Centraal staat de *International Civic & Citizenship Education Study 2016*, waarin de ontwikkeling van de burgerschapscompetenties van leerlingen uit het middelbaar onderwijs in 23 landen worden vergeleken met burgerschapscompetenties van leerlingen in 2009 (uitgevoerd in Nederland door de Universiteit van Amsterdam en het Kohnstamm Instituut.)

Aanmelden kan via de volgende link:
www.kpcgroep.nl/conferentie-burgerschap

Informatie conferentie *Burgerschap in het onderwijs*

Tijdstip

22 november 2017: 13:00 – 16:30 uur

Locatie

De conferentie vindt plaats in het Muntgebouw in Utrecht:

Muntgebouw
Leidseweg 90
3531 BG Utrecht

Het Muntgebouw, gevestigd in het monumentale pand van de Rijks Munt, is op loopafstand van Utrecht CS (uitgang Jaarbeursplein; circa 10 minuten lopen) en bereikbaar met de bus. Er is voldoende parkeergelegenheid in de omgeving. Voor meer informatie over route en parkeergelegenheid, zie de [website](#) van het Muntgebouw.

Programma

Plenair Programma

- 13:00 Inloop, registratie en koffie/thee
- 13:30 Opening en welkom
- 13:40 Burgerschapsvorming in het voortgezet onderwijs in Nederland
Presentatie van de resultaten van internationaal vergelijkend onderzoek naar
burgerschapsonderwijs in Nederland (ICCS2016)

Workshop Programma

- 14.30 Workshops ronde 1
- 15.15 Koffie/thee
- 15.30 Workshops ronde 2
- 16:15 Borrel

Informatie workshops

In het workshop-programma wordt verder ingegaan op de resultaten van het Nederlandse ICCS2016 onderzoek. Daarnaast kan worden deelgenomen aan andere workshops over uiteenlopende aspecten van burgerschapsonderwijs. Aan alle workshops kan door scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs worden deelgenomen.

Een greep uit het workshop-programma:

Burgerschapsonderwijs in het voortgezet onderwijs in vergelijkend perspectief: Doorpraten over de resultaten van ICCS2016

Deze workshop is het vervolg op de presentatie in het plenaire programma, waarin ingegaan wordt op de besproken resultaten. De workshop wordt verzorgd door ICCS-onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam.

De workshop is bestemd voor iedereen die meer wil weten over de onderzoeksresultaten en/of daarover in gesprek wil gaan.

Hoe kun je burgerschap formatief beoordelen?

De meeste inzichten die de afgelopen jaren opgebouwd zijn over de ontwikkeling van burgerschapscompetenties bij leerlingen zijn gebaseerd op onderzoek met behulp van toetsen en vragenlijsten. Deze instrumenten zijn vooral gericht op summatieve beoordeling. Maar wat nu als het doel is om leerlingen te ondersteunen bij het verder ontwikkelen van burgerschap? In deze workshop bespreken we een instrument wat bestaat uit een drietal rubrics die ontwikkeld zijn om het ook mogelijk te maken voor leerlingen om *zichzelf* te beoordelen. Daarnaast worden de bevindingen gepresenteerd van een onderzoek waarbij deze rubrics getest zijn in havo-4. De workshop wordt verzorgd door Remmert Daas (Universiteit van Amsterdam).

De workshop richt zich op scholen voor voortgezet onderwijs.

De school als oefenplaats: impliciete en expliciete praktijken voor burgerschapsvorming

Op school leren we niet alleen over onze samenleving, we oefenen onze deelname aan die samenleving. Vanuit de verplichting om iets te doen aan burgerschapsvorming worden er op scholen vaak programma's of specifieke vakinhoud aangeboden, we noemen dit expliciete burgerschapspraktijken. Maar op de oefenplaats die de school is vinden er veel meer momenten van en mogelijkheden voor burgerschapsvorming plaats, denk daarbij aan een conflict met een medeleerling over een te organiseren klassenuitje, een discussie met een docent over het Sinterklaasfeest of het invoeren van nieuwe regels ten aanzien van mobiele telefoongebruik op school. We noemen dit impliciete praktijken. In deze workshop wordt aan de hand van illustraties uit de praktijk de relatie tussen deze verschillende, impliciete en expliciete, praktijken en de meer algemene eigenschappen van de school als gemeenschap (visie, karakter van relaties en gemeenschappelijke activiteiten) verhelderd. De workshop wordt verzorgd door Willemijn Rinnooy Kan (Universiteit van Amsterdam).

De workshop richt zich op scholen die aan het ESC-onderzoek hebben deelgenomen, maar ook andere scholen zijn van harte welkom.

Aandacht voor diversiteit in burgerschapsonderwijs: context-gerelateerde opvattingen en praktijken van docenten

De Nederlandse samenleving en de leerlingsamenstelling van Nederlandse scholen wordt gekenmerkt door een toenemende mate van diversiteit. Leerlingen leren om te gaan met die diversiteit behoort tot de wettelijke burgerschapstaak van scholen. De invulling ervan is echter grotendeels aan de scholen zelf. Op welke manier speelt de schoolcontext, zoals de socio-economische leerlingsamenstelling en de mate van stedelijkheid, een rol in de opvattingen en praktijken van docenten in het voortgezet onderwijs als het gaat om leerlingen leren omgaan met diversiteit? In deze workshop wordt aan de hand van bevindingen uit docentinterviews de rol van de schoolcontext geïllustreerd. De workshop wordt verzorgd door Işıl Sincer (Erasmus Universiteit).

De workshop richt zich op scholen voor voortgezet onderwijs, maar ook andere scholen zijn van harte welkom.

De ontwikkeling van burgerschapscompetenties van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs: Hoe geven scholen burgerschapsonderwijs vorm?

Wat weten, vinden en kunnen leerlingen als het gaat over burgerschap? Een groep scholen voor basis en voortgezet onderwijs volgt al enkele jaren de burgerschapscompetenties van hun leerlingen. In reflectiegesprekken met KPC Groep en CED Groep hebben deze scholen over de resultaten gesproken en nagedacht over de invulling van het burgerschapsonderwijs van de school. In deze workshop wordt een beeld gegeven van de burgerschapscompetenties van leerlingen en de ontwikkeling daarvan in opeenvolgende jaren. Er wordt tevens een beeld gegeven van de mogelijkheden voor scholen om zelf de burgerschapscompetenties van leerlingen te meten. In de workshop worden bovendien de voornaamste ervaringen en vragen van scholen met hun burgerschapsonderwijs besproken. De workshop wordt verzorgd door Irene de Kort (KPC Groep), Lillian Mouissie (CED Groep) en Ellen Geboers (Universiteit van Amsterdam).

De workshop richt zich op scholen (po/vo) die in de Alliantie Burgerschap meedoen aan de Scholenpanels Burgerschap en in de afgelopen jaren aan de metingen hebben meegedaan, maar ook andere scholen zijn van harte welkom.

Onderwijs in burgerschap: wat scholen kunnen doen

Scholen hebben de belangrijke taak om bij te dragen aan de bevordering van de burgerschapscompetenties van leerlingen. Leraren vinden het veelal belangrijk om te doen, maar weten niet altijd op welke manier zij dat kunnen doen. Concepten die met burgerschap samenhangen worden door leerlingen als abstract en weinig betekenisvol ervaren en burgerschapsonderwijs kunnen controverses oproepen. In deze workshop worden de resultaten samengevat van een onderzoek naar wat in de wetenschappelijke literatuur bekend is over mechanismen binnen de school die bijdragen aan bevordering van burgerschap. Knelpunten die daarbij naar voren komen, zijn tijdens de workshop startpunt van een discussie over het vormgeven burgerschapsonderwijs in de klas. De workshop wordt verzorgd door Hessel Nieuwelink (Hogeschool van Amsterdam).

De workshop richt zich op scholen voor basis- en voortgezet onderwijs.

Hoe ziet het burgerschapsonderwijs op onze school eruit? Zelfevaluatie door scholen

Scholen kunnen op allerlei manieren invulling geven aan bevordering van burgerschap. Dat gebeurt zowel 'bewust' (zoals door lessen, projecten e.d.) die daarop zijn gericht, als 'onbewust' (zoals door voorbeeldgedrag, schoolklimaat e.d.). Dat maakt het soms lastig een goed beeld te krijgen van het onderwijs dat je als school geeft, of na te gaan welke verbeteringen wenselijk zijn. In deze workshop wordt een school zelfevaluatie-instrument gepresenteerd, dat scholen voor zowel basisonderwijs, als voortgezet onderwijs en ook speciaal onderwijs daarvoor kunnen gebruiken. Scholen brengen in kaart hoe het ervoor staat met de sociale kwaliteit op de eigen school in het onderwijsaanbod, het schoolklimaat, de opbrengsten en de kwaliteitszorg. Het instrument kan worden gebruikt voor schoolontwikkeling, of voor interne en externe verantwoording. Het instrument is recent ontwikkeld door scholen in de Academische Werkplaats Sociale Kwaliteit van Onderwijs, die momenteel ervaring opdoen met het gebruik ervan. Het instrument komt in het schooljaar 2018-2019 voor algemeen gebruik beschikbaar. In deze workshop kunt u er alvast mee kennis maken en de ervaringen horen van scholen die daar al mee werken. De workshop wordt verzorgd door Marianne Pas (Academische Werkplaats Sociale Kwaliteit van Onderwijs).

De workshop richt zich op scholen voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs.

Bouwstenen voor een curriculum burgerschap

Na een lang voortraject gaat in februari 2018 curriculum.nu van start, de uitvoering van wat eerder Ons Onderwijs 2032 heette. Negen ontwikkelteams (OT) van leraren en schoolleiders buigen zich een jaar lang over bouwstenen voor een nieuw curriculum. Een van die ontwikkelteams zal zich bezighouden met het domein 'burgerschap'. Alderik Visser, ontwikkelaar bij SLO en vakinhoudelijk expert bij team 'burgerschap', neemt ons mee in een verhaal over de achtergrond van dit ontwikkelteam en de planning, de inrichting en de doelen ervan in het komende jaar.

Deze workshop richt zich op scholen voor basis- en voortgezet onderwijs.

Hoe maken we samen burgerschap praktisch?

Hoe komen we van een abstract begrip naar een concrete praktijk? Hoe kunnen actuele en maatschappelijke thema's beter bespreekbaar worden gemaakt in de klas? Hoe werk je met leerlingen aan een open, sociale en kritische houding? Vanuit deze vragen is de Goedemorgen!-app ontstaan. Deze tool (nu nog een website) biedt docenten handvatten voor een dagelijks gesprek in de klas om actualiteiten te duiden en de complexe wereld te begrijpen. Het maakt diverse burgerschapscompetenties concreet zoals democratisch handelen en omgaan met verschillen. Omdat Goedemorgen! bezig is met een pilottraject in 2017/18, is er alle ruimte voor ontwikkeling. In deze workshop staat ervaring en interactie centraal. In een break-out sessie wordt samen toegewerkt naar een antwoord op diverse praktijkvragen. De workshop wordt gegeven door Maxine Herinx (projectleider burgerschap VO bij Creathlon) en Eline Bakker (onderwijsadviseur burgerschap bij VOS/ABB).

Deze workshop richt zich op scholen voor bovenbouw van het basisonderwijs en scholen voor voortgezet onderwijs.